

Choreograaf Nanine Linning

**“IK BEGRIJP
HET LEVEN
DOOR MIJN
LICHAAM”**

Nanine Linning (1977) is bewegingskunstenaar, choreograaf en operaregisseur, maar bovenal pionier in haar vakgebied. Ze treedt buiten de gebaande paden door disciplines als mode, videokunst en sculpturen te versmelten met haar dansvoorstellingen in geheel nieuwe totaalconcepten.

TEKST SUSAN POEDER | PRODUCTIE BART-JAN BROUWER | FOTOGRAFIE JOHN VAN HELVERT

STUDIO
DRIFT'S
CHOICE

Op

28 maart was de première van jouw voorstelling *Revolt* tijdens *Ballettabend*

Aufbruch! Hoe is het gegaan? “De première was prachtig. De dansers waren fenomenaal. Ik ben erg blij met deze creatie voor het Stuttgart Ballet. Een uitverkochte zaal en lovende kritieken.”

Kijk je altijd uit naar een première of ben je dan juist gestrest? “Dit keer was ik rustig omdat de generale repetitie heel goed ging, maar de weken ervoor was ik niet blij. Op de een of andere manier kon ik dingen niet in elkaar klikken, kwam het maar niet uit de verf. Niet dat ik gestrest was, eerder ongelukkig. Ik had het gevoel dat ik maar geen grip kreeg op die ‘film’ die ik vanaf dag één voor me zag. Het is altijd mijn droom om dat wat ik voor me zie op het toneel te zetten. Als die droom hapert, weet ik dat ik het publiek niet meekrijg. Op die generale kwam opeens alles samen.”

Waar lag dat aan? “Het stuk is heel architectonisch. Dat betekent dat de structuur heel belangrijk is en dat de dansers echt perfect gelijk moeten dansen, perfect in de ruimte moeten zijn ten opzichte van elkaar. Pas dan kun je de compositie echt zien.”

Kun je kort vertellen waar *Revolt* over gaat? “Dit jaar bestaat Bauhaus honderd jaar en dat valt samen met honderd jaar democratie in Duitsland. In 1919 is de wet ondertekend dat mannen en vrouwen gelijk zijn. Dat was de installering van *gender equality*, vrouwenrecht, vrijheid van meningsuiting. Anno nu zijn we daar nog steeds mee aan het stoeien, getuige bewegingen als MeToo en Black Lives Matter. We hebben inmiddels alle wetten, als samenleving willen we het, en tóch zou ik anders behandeld worden als ik een zwarte gay zou zijn in plaats van een blonde vrouw. Ik vind dat we daarvoor nog steeds op de barricaden moeten. We zijn er nog niet. Ik leef in een mannenwereld, met maar weinig vrouwelijke artistiek-directeuren. Dat zit nog steeds in onze samenleving, we behandelen elkaar nog steeds niet gelijk.”

Snijd je vaker zulke maatschappelijke thema’s aan? “Niet altijd, maar ik probeer mijn stukken wel altijd een relevantie te geven. Dat mensen voelen: het gaat over onze maatschappij, ons menszijn. Het zijn geen historische stukken.”

Wat wil jij het publiek brengen: entertainment of een boodschap? “Ik probeer mensen in hun ziel te raken. Een universeel gevoel waar wij allemaal mee bezig zijn: leven, dood, liefde, eenzaamheid, wanhoop... Thema’s waar we allemaal mee te maken hebben. Die probeer ik te pakken en soms in een boodschap over te brengen. Soms wil ik ook iets geven van een omarming, hoop of liefde.”

Het is niet zomaar een avondje uit? “Ik wil iemands leven voor een klein moment veranderen. Toeschouwers uitnodigen om mijn wereld binnen te treden. Dat ze zichzelf kunnen identificeren met degenen die op het toneel staan en denken: ik herken dat. Ik heb eens een voorstelling gemaakt over twee mensen in een relatie die uit elkaar dreven. Aan het einde was de hele zaal in tranen. Dan raak je een snaar omdat mensen zichzelf daarin herkennen. Ze vinden het fijn om dat te kunnen delen zonder dat het een daadwerkelijke uitwisseling is. Mensen voelen zich gedragen, herkend, gezien, begrepen en gehoord. Ik denk dat dát de kracht van kunst is.”

Jij nodigt mensen uit in jouw wereld. Hoe zag die er vroeger uit? “Heel erg dromerig. Ik was altijd aan het bewegen. Toen ik een jaar of vier was, speelde ik al voorstellingen voor vrienden en familie. Ik ging ook graag naar het Concertgebouw en de opera.”

Opera is niet bepaald een typisch uitstapje voor een kind. Waar kwam de fascinatie vandaan? “Mijn vader is architect, mijn moeder antropoloog. We waren dus vaak bezig met kunst en cultuur. We hebben veel gereisd en dan gingen we altijd naar kerken en grote gebouwen in steden als Milaan en Verona. Van die epische kunstplekken. Daar heb ik mijn passie voor kunst verder ontwikkeld.”

Waarom heb je uiteindelijk voor deze kant, het dansen, gekozen? “Dansen was iets wat altijd al in mij zat. Ik was heel eigenwijs en heb veel improvisatie gedaan als kind. Op de middelbare school ben ik pas begonnen met ballet. Ik speelde ook viool en moest op een gegeven moment kiezen of ik naar het conservatorium ging voor dans of muziek. Dat werd toch mijn eerste liefde: dans. Van daaruit heb ik me doorontwikkeld tot choreograaf.”

“Om je identiteit te ontwikkelen moet je blootgesteld worden aan veel verschillende dingen. Daarom is het belangrijk om kunst in een samenleving te hebben. Anders wonen we straks allemaal in rijtjeshuizen, hebben we allemaal dezelfde spijkerbroek aan, eten we allemaal wat in de schappen van de AH ligt – dát is dan het leven”

© Stuttgarter Ballet

© Philipp Zinniker, performed by Konzert Theater Bern

© Anna Kóltata, Oper Halle

Dansproducties van
Nanine Linning,
kloksgewijs:
Revoli, dat 28 maart
in première ging;
Hieronymus B.;
ZERO; *The Black
Painting*; *Requiem*.

© Regina Brocke, commissioned by Gautier Dance

© Philipp Zinniker, performed by Konzert Theater Bern

Q&Q

DIT WILLEN STUDIO DRIFT EN NANINE VAN ELKAAR WETEN

Vraag van Studio Drift aan Nanine: Hoe ontspan jij?

“Voor mij heeft ontspannen niets met wellness of stilzitten te maken. Bergbeklimmen! Uit een vliegtuig springen! Duiken! Zolang het maar op een fysieke manier is. Daar zoek ik de grenzen in op. Als je dat durft, ben je heel kwetsbaar, maar daar vind je de parels. Ik denk dat veel mensen dat benoemen als spiritualiteit. Je staat in verbinding met veel grotere dingen. Juist in die spiritualiteit ontdek je ook je taal met je publiek. Want hoe kan ik anders communiceren? Want hoe weet ik emotioneel gezien waar die mensen zijn? Mijn zintuigen voed ik dus op plekken zoals een museum, maar het kunnen ook filosofische gesprekken met kunstenaars zijn.”

Vraag van Nanine aan Studio Drift: Wat is voor jullie euforie en waar voelen jullie het in je lichaam?

Lonneke: “Vorig jaar heb ik een moment van euforie beleefd op een zeilboot. Het ritme van het water, mijn eigen ritme... Ik voelde me volledig één met de omgeving, de hemel, de aarde. Het kwam uit het niets opzetten, een gevoel van ultiem geluk. Ik kon het volledig op me laten inwerken, omdat ik zo rustig en scherp was. Waar voel je dat? Het is een soort energie die door je lichaam stroomt, overal. Ik kon het een aantal uur vasthouden. Het was niet een momentje, maar een staat van zijn.”

Ralph: “Ik ervaar euforie als ik met skaten iets doe wat ik nog nooit gedaan heb. Een nieuwe ontwikkeling, een nieuw inzicht. Dan sta je rechtstreeks in verbinding met creativiteit, open in de wereld. Je starre gesloten geest gaat open. Je ziet alles, voelt alles, bent compleet in het nu, op een heel heldere manier. Mijn lichaam tintelt en ik word superenergiek. Dan kan ik een marathon lopen zonder te oefenen.”

De meesten willen danseres of ballerina worden, maar jij wist dus dat je maker wilde worden. “Het was me al snel duidelijk dat de mensen die op het toneel stonden, níét degenen waren die stukken maakten. Dat realiseer je je als kind niet. Je denkt: een prima ballerina, zij is hét. Op de dansacademie heb ik de opleidingsrichting voor choreografie gedaan. Ik ben dus wel geschoold als danseres, maar was te eigenwijs om voor een andere choreograaf of gezelschap te dansen. Op mijn achttiende heb ik mijn eigen stichting opgezet en ben ik zelf gaan produceren. Voordat ik afstudeerde, kwam *de Volkskrant* al kijken naar mijn voorstelling. Daarna kreeg ik van prins Bernhard een aanmoedigingssubsidie om een eerste productie te maken. En al vrij jong kwam ik als huischoreograaf bij het Scapino Ballet terecht. Ik wist gewoon van jongs af: dit is mijn visie, dit is wat ik wil gaan doen. Dat is alleen maar sterker geworden.”

Wat heb je nodig om dit level te kunnen bereiken? “Authenticiteit, eigenwijsheid, passie en vooral doorzettingsvermogen. Nee staat niet in mijn vocabulaire. Ik accepteer het niet van mijzelf en ook niet van mijn team. Er is altijd een oplossing die beter is dan de eerste die we hadden bedacht. Ik ben altijd op zoek naar hoe ik iets kan realiseren met de planning, het budget en de mensen die er zijn. Ik denk dat een sterke psychologie je kunstenaarschap beïnvloedt, een bepaalde bezetenheid genereert dat mensen erin mee willen.”

Stel, iemand in het gezelschap geeft aan dat iets niet lukt. Hoe zorg jij er dan voor dat het wel lukt?

“Natuurlijk zijn sommige dingen niet mogelijk, maar waarom niet? Raak je de grens van iemands kunnen aan? Dan is de vraag: hoe kan ik iemand vertrouwen geven en inspireren dat die door zijn barrière durft te gaan? Je moet buiten je comfort zone treden, buiten je eigen netwerken, buiten je eigen kennis. Ik ben voortdurend dingen aan het doen die ik nog niet weet en nog niet begrijp.”

Moet je elke keer de lat hoger leggen, voor jezelf en voor anderen? “Ja, want alleen daar is het spannend. Alleen daar is het innovatief. Alleen daar ontstaat iets unieks. Omdat ik grenzen verleg en op zoek ben naar innovatie, werk ik graag samen met kunstenaars die hetzelfde doen én met mensen die niet thuis zijn in theater, waardoor de wetmatigheden opnieuw bevestigd worden: Waarom is dat eigenlijk zo? Kan dat niet anders?”

Je werkt nu samen met Lonneke van Studio Drift. Wat leer je van haar? “Wat ik heel bijzonder vind in de samenwerking met Lonneke, is dat zij ook erg aan het pionieren is. Hoe zij werkt met materialen, licht en beweging. Zij denkt heel vrij. Ik denk in een wereld van een theater. Zij heeft dat kader niet. Ik vind het interessant om te kijken hoe mijn dansers in haar omgeving bewegen. Hoe kunnen wij dans, sculpturen, zang en orkest laten samenkomen? Wat kunnen we ontdekken wat we nog nooit hebben gezien?”

Hoe zijn jullie bij elkaar gekomen? “Regisseuse Monique Wagemakers en ik hebben zitten brainstormen over verschillende kunstenaars met wie we graag zouden samenwerken voor onze productie in opdracht van de Nederlandse Reisopera. We waren alle twee zo aangedaan door de tentoonstelling van Studio Drift in het Stedelijk Museum dat we dachten: het zou echt te gek zijn om hen hiervoor te vragen. De Nederlandse Reisopera heeft onze wens doen realiseren door het contact te leggen. Ik kende Lonnekes werk, zij kende mijn werk, dus er was ook meteen een klik.”

Waar werken jullie nu aan? “Aan de opera *L'Orfeo* van Monteverdi. Die gaat 25 januari 2020 in première. We gaan op tournee door heel Nederland met een ensemble van tien zangers en tien dansers. We werken met vier vrouwen aan deze opera: Marlou Breuls doet de kostuums, Lonneke de sculpturale vormgeving en Monique en ik zijn verantwoordelijk voor het concept. Zij doet de regie en ik de choreografie, samen met mijn dansgezelschap en in samenwerking met Opera2Day.”

Je laat je door zo veel dingen voeden. Is het niet heel moeilijk om keuzes te maken? “In het atelier van Studio Drift barst het van de prototypes. Allemaal ooit bedacht en heel gaaf, maar niet gerealiseerd. Het kon niet technisch, geen productie, geen geld, *whatever*... Die prototypes staan daar gewoon te wachten. 90 procent sterft en gaat nooit naar buiten, maar het voedt ons als kunstenaars om te schetsen. Een fotograaf maakt honderd foto's, terwijl er maar eentje goed is. Zo gaat dat ook met ideeën. Ik kan er elke dag wel tien bedenken. Die moeten rijpen, groeien, weggegooid worden... Opnieuw, opnieuw en opnieuw, en op een gegeven moment vallen dingen op zijn plek. De juiste mensen, de juiste budgetten, de juiste context bij elkaar. Dit is het moment.”

Waar begint elk idee, elke creatie mee? “Altijd met beelden. Ik ben een beeldenmaker en lichamen zijn mijn potloden.”

Jouw klassieker Bacon is geïnspireerd op het schilderwerk van Francis Bacon. Hoe vormde dat beeld zich? “In de voorbereiding heb ik een aantal grote overzichtstentoonstellingen gezien. We hebben samen gewerkt met Staatsgalerie Stuttgart, waar we midden in de tentoonstelling onze eerste repetitie mochten doen. Echt waanzinnig om tussen alle triptieken te mogen werken. Verder heb ik veel documentaires gezien,

zijn inspiratiebronnen onderzocht, eindeloos naar zijn schilderijen gekeken. En ook echt zijn leven tot mij genomen: Hoe dacht deze man? Wat voor mens was het? Door te kijken naar de resonance tussen zijn en mijn werk kwam ik tot het dierlijke, het instinctieve. Ik ben fysiek heel dierlijk, werk veel met zwaarte kracht en agressiviteit. Expressie zoek ik in het hele lichaam, niet alleen in het gezicht. Maar vooral dat instinctieve, het willen overleven. *To eat or be eaten*. Dat was voor mij heel belangrijk want zo zit ik als mens in elkaar. Dat zag ik in zijn werk en dat klikte. Een soort *survival of the fittest*, fysiek gezien.”

Waarom kunnen we zien: dit is een productie van Nanine? “Aan de fysicaliteit. Die is heel erg hardcore, extreem en intens. Fysiek is het topsport voor de dansers. Daarnaast heb ik de wens om het publiek aan te raken. Ik maak niet in zichzelf gekeerde kunst, maar kunst die iets wil zeggen. Het zijn fysieke en visuele totaalervaringen die emotioneel onder je huid kruipen.”

En niet altijd gemakkelijk om naar te kijken, unheimlich bijna. “Mijn werk gaat niet over humor, pure schoonheid of elegantie. Er zit zwaarte kracht in en spanning. De schoonheid zit vaak ook in de pijn, in de *battle* die de dansers met zichzelf moeten aangaan. In het proces denken ze: ik kom er niet doorheen. Maar als je die berg beklommen hebt en je staat aan de top, dan is die *reward* enorm. Dat is met alles: het leven is niet zo spannend onder aan de berg. Het is echt het grote geluk, het grote genieten, het gevoel dat je leven ertoe doet als je die berg durft te beklimmen. Als je doorzet om de deur achter de deur achter de deur te openen. Dat is waarin de absolute talenten zich onderscheiden.”

In jouw docu *Nanine's Passie* zeg je dat je zo intens en zo heftig mogelijk wilt leven. “Ja, dit stopt niet. Ik wil ook niet dat dit stopt. Het geeft zo veel voldoening.”

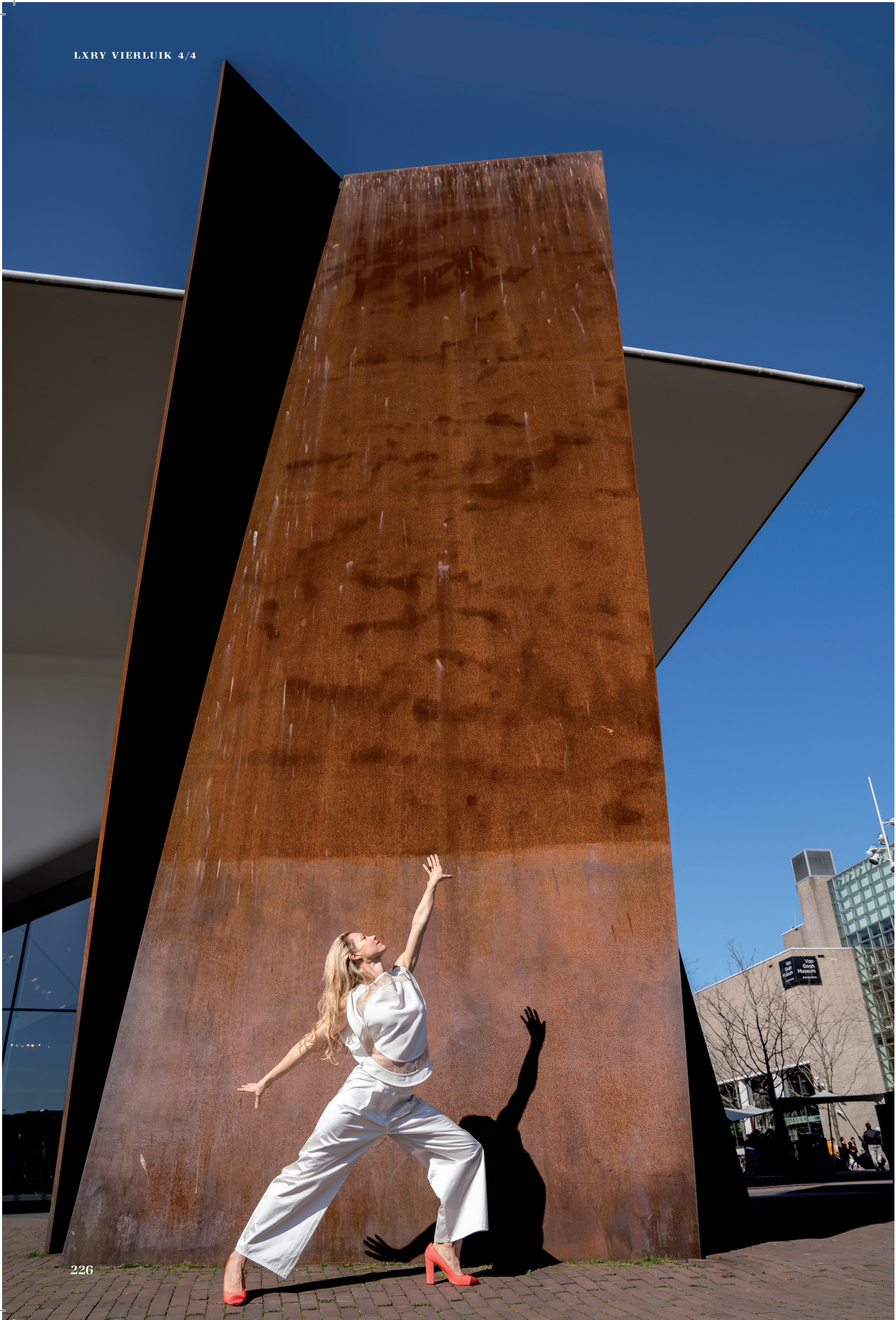
Word je er niet ook weleens moe van? “Natuurlijk. Je leeft altijd op de grens van je kunnen qua emotionele en fysieke druk. Je zit altijd op een heel fijn lijntje en daar schiet je weleens doorheen.”

Is er niemand die zegt: stop eens? “Jawel, maar dat helpt niet zo, haha. Pas op het moment dat ik gestrekt op de grond lig, dringt tot mij door dat ik misschien had moeten luisteren.”

Wat doe jij om sterk te blijven? “Ik train als een gek. Daar krijg ik heel veel energie van. Ik probeer tegenwoordig wat meer te slapen. Daarnaast eet ik extreem gezond, drink ik nauwelijks. Maar ik ben zo bevlogen, zo bezeten. Die motivatie brengt je zo ver. Ik weet gewoon echt: ik kan het.”

“Het leven is niet zo spannend onder aan de berg. Het is echt het grote geluk, het grote genieten, het gevoel dat je leven ertoe doet als je die berg durft te beklimmen. Als je doorzet om de deur achter de deur achter de deur te openen. Dat is waarin de absolute talenten zich onderscheiden”

Spring je weleens uit de ban, door bijvoorbeeld met vriendinnen op stap te gaan? “Tuurlijk ga ik nachten uit en doe ik gekke dingen. Ik ontmoet de gekste mensen op de gekste plekken. Met zo veel kunstenaars om mij heen is het een heel spannend leven, maar dat hoeft voor mij niet met drugs of alcohol. Ik ben niet geïnteresseerd in de lijdende kunstenaar. Dat vind ik een heel ouderwets concept. Ik kan beter creëren als ik goed in mijn vel zit. Als ik goed in mijn lijf zit en goed train, ben ik op mijn sterkst. Genialiteit komt niet door in de kroeg te hangen. Je hebt *dedication* en vlieguren nodig. Alleen maar als je met iets dag en nacht bezig bent, word je beter. Wonderkinderen zoals Mozart die op hun veertiende hele muziekstukken schrijven, daar zijn er niet zo veel van. Het merendeel moet gewoon heel hard werken. Dat betekent heel veel dingen niet doen die afleiden.”

Welke dingen doe je wel? “Ik zoek grenzen op om nieuwe fysieke ervaringen op te doen. Ik ga graag naar een masseur omdat ik dan weer nieuwe dingen in mijn eigen voelen ontdek. Hoe iemand je aanraakt of naar jouw fysiologie kijkt, geeft mij als kunstenaar nieuwe input. Dat is een *education permanent*. Ik begrijp het leven door mijn lichaam. Ik begrijp het leven door aanraken. Ik begrijp het leven door voelen en andere energieën en mensen te voelen. Ik kan lichaamstaal heel goed lezen. Dat is mijn specialisme. Daar ben ik dag en nacht mee bezig. Mijn voelsprietten zijn extreem ontwikkeld en daarmee ook mijn intuïtie. Zo maak ik beslissingen. Mijn lichaam is mijn satelliet waarmee ik de wereld begrijp en vandaaruit kan ik ook energie geven aan anderen. Daar komt mijn kunst vandaan, uit mijn ziel. Ik ga over mijn grens als ik niet met mijn lichaam in contact ben. Door drugs of alcohol gaan al mijn deuren dicht. Ik kan dan niet meer participeren waar ik in sta. Dus zoek ik naar fysieke ervaringen waar ik mezelf graag uitdaag.”

Je hebt jarenlang bij het Scapino Ballet gewerkt en daarna in Duitsland. Waar heb je je het meest kunnen ontwikkelen? “Het was mijn verlangen om heel veel kunstdisciplines samen te brengen. In Duitsland heb ik dat kunnen verwezenlijken: in de theaters daar heb je de beschikking over dansers, zangers, acteurs, koren en orkesten. In Nederland is het ingewikkeld om met een orkest of koor te werken: het is duur en je moet ver vooruitplannen. Nederlandse theaters zijn lege gebouwen; kunstenaars reizen elke avond als nomaden van theater naar theater. In Duitsland heeft elke stad haar eigen theater met daarin zijn eigen kunstenaars. Nog prettiger is de geletterdheid van het Duitse publiek. Dat kent zijn geschiedenis en kunst heel goed. De mensen daar zijn trotser en zuiniger op hun kunstenaars, meer dan in Nederland. Dat is natuurlijk een geweldige voedingsbodem om mooie projecten te ontwikkelen. In Nederland heeft de kunst de laatste jaren door de politiek zo’n enorme klap gehad. De Nederlandse kunst en kunstenaars behoorden eens tot de beste ter wereld. Hoe kan het dat er in zo korte tijd zo veel afgebroken is, een stuk van het culturele hart eruit geslagen is?”

Maak jij je zorgen om de toekomst van de Nederlandse kunst? “We willen allemaal dat de jonge generatie creatief kan denken, goed kan samenwerken, een open mind heeft, een eigen identiteit ontwikkelt. Dat zijn precies die thema’s die de kunst aanspreekt. Je kunt geen solist zijn zonder orkest. Je kunt geen danser zijn zonder goed te kunnen samenwerken. Je moet open zijn, inventief, zoeken naar het maximale binnen kleine budgetten en strakke plannings. Dat is een rolmodel voor een samenleving. En juist die kinderen geven we geen enkele kans meer om op jonge leeftijd met kunst in aanraking te komen. Om je identiteit te ontwikkelen moet je blootgesteld worden aan veel verschillende dingen. Daarom is het belangrijk om kunst in een samenleving te hebben. Anders wonen we straks allemaal in rijtjeshuizen, hebben we allemaal dezelfde spijkerbroek aan, eten we allemaal wat in de schappen van de AH ligt – dát is dan het leven. Ik denk dat dat de zwarte pagina van de geschiedenis gaat zijn van elke maatschappij. Op dit moment is de Nederlandse politiek zich daar totaal onbewust van. Sterker nog, zij vindt het niet noodzakelijk om een heel brede, levendige en experimentele kunstsector te financieren.”

Zou jij met dit beeld nog in Nederland kunnen en willen werken? “Niet alleen als kunstenaar, ook als mens zou ik niet in dit land willen wonen. Kijk naar de opkomst van Forum voor Democratie. Thierry Baudet staat voor alles waar ik niet voor sta: mensen uit elkaar drijven, racisme, segregatie... Ik kan daar niet in mee gaan, ik accepteer het niet. Dus Nederland is steeds verder weg voor mij.”

“Wat ik heel bijzonder vind in de samenwerking met Lonneke, is dat zij ook erg aan het pionieren is. Hoe zij werkt met materialen, licht en beweging. Zij denkt heel vrij. Ik denk in een wereld van een theater. Zij heeft dat kader niet. Ik vind het interessant om te kijken hoe mijn dansers in haar omgeving bewegen. Hoe kunnen wij dans, sculpturen, zang en orkest laten samenkomen?”